Vilniaus universiteto biblioteka
SKAITMENINĖS KOLEKCIJOS

Nuolatinis tarptautinis teisingumo teismas ir Lietuvos-Lenkijos ginčas : Diplomi...

Rabinavičius, L.P

1931

Nuoroda / Link
https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/objects/VUB01_000761910

Objekto ID / Object ID
VUB01_000761910

Objekto šifras(ai) / Shelfmark(s)
F85-VDU168

https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt

Skaitmeninių kolekcijų platforma atveria pačias vertingiausias VU bibliotekoje saugomas kolekcijas ir objektus. Naršyti ir ieškoti dokumentų galima spaudinių, rankraščių, grafikos ar fotografijos rinkiniuose. Svetainės turinys skirtas studijoms, moksliniams tyrimams ir kultūriniam lavinimui.

The platform of the Digital Collections opens up the most valuable collections and objects kept in Vilnius University Library. You can browse and search for documents in the collections of books, manuscripts, graphic arts or photographs. The content of the website is intended for studies, research and cultural education.

Licencija: Šis objektas yra parsiunčiamas nemokamai. Licencijos tipas yra nurodytas kiekvienam dokumentui atskirai jo aprašymo skiltyje. Daugiau informacijos apie šį objektą žiūrėkite https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/objects/VUB01_000761910

Terms of use: This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the description information for each document individually. For further information on this document please refer to the terms of use on https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/objects/VUB01_000761910

Vytauto Didžiojo Universiteto
Teisių Fakulteto Teisių skyriaus
studento L.P.RABINAVIČIAUS

Fondo Nr. 856
Apyrašo Nr.
Archyvo Nr. 782

D I P L O M I N I S D A R B A S

tema:

„NUOLATINIS TARPTAUTINIS TEISINGUMO TEISMAS ir LIETUVOS-LENKIJOS GINČAS".

Prof. p. A. Jaščenkai.

Prašau Pona Prof. M. Römeri
įvertinti šį diplominį darbą
kartu su prof. Jaščenko, kuris
jį jau pasiėmė.
P. Leng
dekanas
1931. X. 8d.

Vienas egzemplioris su įvertinimu
„gerai", pasiėmėjo prof. Jaščenko
ir mano, — grąžintas studentui
Rabinavičiui.
Stefan Römer
1931. XII. 5.

1931 m. rugpiūčio-rugsėjo m.

Vytauto Didžiojo Universiteto
Teisių Fakulteto Teisių skyriaus
studento L.P.RABINAVIČIAUS

D I P L O M I N I S D A R B A S

tema:

„NUOLATINIS TARPTAUTINIS TEISINGUMO TEISMAS
ir
LIETUVOS-LENKIJOS GINČAS".

Prof. p. A. Jaščenkai.

1931 m. rugpiūčio-rugsėjo m.

Visų nesutikimų tarp dviejų tautų - lietuvių ir lenkų - svarbiausioji priežastis yra Vilnius, Lietuvos sostinė, prieš šešis amžius Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino įkurtas ir prieš dešimt metų lenkų generolo Želigovskio okupuotas. Čia, žinoma, negalima nagrinėti Lietuvos istoriją per visą tokį ilgą laikotarpį, ir pasitenkinsime tik paminėję įvykius tuoj po karo. 1915 metų pabaigoj visa Lietuvos teritorija,kuri buvusios Rusijos imperijoj sudarė tris gubernijas: Vilniaus, Gardino ir Kauno, buvo vokiečių okupuota. Lietuvos patriotai, kurie niekad nenustojo vilties matyti savo tėvynę atgimusią ir laisvą, sušaukė 1916 mt. Čikagoje, 1917 m. Petrapilyje ir pagaliau 1917 metais rugsėjo mėn. 18-23 d. Vilniuje konferenciją, kuri išrinko tarybą. 1918 m. vasario mėn. 16 d. Vilniuje buvo paskelbta Lietuva nepriklausoma valstybe su sostine Vilniumi.

Karui pasibaigus, vokiečiai pradėjo evakuoti savo kariuomenę. Tuo pasinaudojo bolševikai ir,okupavę Latviją,užėmė taip pat visą šiaurės ir šiaurės rytų Lietuvą: Telšius, Šiaulius, Panevėžį, Ukmergę ir 1919 m. sausio m. 15 d. - Vilniaus miestą. Išvykusi į Kauną Lietuvos valdžia suorganizavo kariuomenę,kuriai po trijų mėnesių pastangų pasisekė nužygiuoti iki pat Vilniaus,bet tuo laiku atvykusi lenkų kariuomenė 1919 m.balandžio m.19d.Vilnių paveržė.

Tai buvo tik preliudija. Lenkai, patys savaime stiprensi už lietuvius, kurie be to, buvo užimti kova su bolševikais,įsiveržė į Lietuvos teritoriją. Lietuva kreipėsi į Taikos Konferenciją/jos pirmas protestas/, buvo paskirta tarptautinė komisija,kuri kraujo

praliejimui išvengti, nustatė demarkacijos liniją (1919 m. birželio m. 18d.). Netrukus lenkų kariuomenė perėjo šią liniją, tas pat įvyko ir su kita, vadinamąja Focho linija, o 1919 met. liepos m. 27d. tas pat likimas ištiko ir trečią demarkacijos liniją, 23 rugpiūčio nustatytą. 1920 m. pavasarį Lietuvos teritorija tapo laisva nuo rusų kariuomenės. Prasidėjo taikos derybos,ir 1920 m. m. liepos 12 d. Maskvoj buvo pasirašyta taikos sutartis.

Rusija, kuriai ligi šiol priklausė visos suverenės teisės į Vilniaus kraštą, atsisako nuo jo Lietuvos naudai. Lietuvos sienos pietuose su Lenkija ir šiaurėje su Latvija turėjo būti nustatytos tiesioginėmis derybomis. Sudarydama taikos sutartį su Lietuva, Rusija dar tebekariavo su Lenkija, kuri buvo užėmusi Vilniųsu Lietuvos teritorijos dalimi. Lietuvos pasiūlymas evakuoti Vilniaus miestą buvo lenkų atmestas. Tačiau dėl rusų ofenzyvos jau liepos m. 14 d. lenkai apleido Vilnių. Kitą dieną į miestą įžengė Lietuvos kariuomenė, bet tik 1920 metų rugpiūčio 25 d. Lietuva galutinai paveldėjo sostinę. Diplomatinis korpusas, ministerijos ir t.t. atsikėlė į Vilnių. Lenkų kariuomenės užimtoji Lietuvos teritorijos dalis buvo taip pat išvaduota, išlaisvinta šalis lengviau galėjo atsidusti.

Tačiau padėjimas pasikeitė. Su Prancūzijos pagalba Lenkijai pavyko suduoti rusų kariuomenei galutinį smūgį. Vydamasi priešą, lenkų kariuomenė vėl pasirodė ant Lietuvos sienos. Konfliktas vėl prasidėjo.

Tenka pastebėti,kad 1919 m. gruodžio m.8d. Tautų Sąjungos Taryba nustatė naują demarka cijos liniją, vadinamąją Curzono liniją, kuria buvo išvesta laikina siena tarp Lenkijos ir buvusios Rusijos imperijos. Ši linija palieka Lenkijos zonoje Lietuvos teritorijos dalį. Be to, jis buvo nustatyta Lietuvos atstovui

nedalyvaujant, ir tas nutarimas net nebuvo Lietuvai praneštas. Suprantama,kad Lietuvą negalėjo rišti toks nutarimas, kuris,kad ir ją lietė, oficialiai jai buvo nežinomas. Tad po Maskvos taikos lietuviai ėmė valdyti tą teritorijos dalį, kuri buvo už aukščiau paminėtos demarklinijos. Patenkinti, kad bent sykį turi formalų projektą, lenkai kreipėsi /1920 m. rugsėjo 5 d./ į Tautų Sąjungą nota, kaltindami Lietuvą neišlaikius neutraliteto ir perėjus Curzono liniją.

Tautų Sąjunga /kurios Lenkija jau buvo narys, tuo tarpu Lietuva buvo priimta 1921 mt. rugsėjo 12 d., Lenkijai balsuojant prieš Lietuvos priėmimą/ pasiūlė Lietuvai atšaukti kariuomenę už minėtos linijos, pripažįstant ją, tą liniją, ir paliekant sau visas teritorines teises ligi tiesioginių derybų su Lenkija. Šios derybos prasidėjo kuo greičiausiai, aliantų komisijai dalyvaujant. Rugsėjo 21 d. Lietuva priėmė šį pasiūlymą, ir 23 d. Lenkija pasekė jos pavyzdžiu.

Nežiūrint viso to, karo veiksmai tebesitęsė. Kalvarijos suvažiavime (1920 m. rugsėjo 16-18 d.) nesusitarta dėl nieko. Lenkai perėjo Curzono liniją. Tuo laiku (rugsėjo 29 d.) buvo paskirta karo kontrolės komisija iš keturių narių (italo, anglo, ispano ir japono) prancūzų pulkininkui Chardigny pirmininkaujant.

Rugsėjo m. 30 d. Suvalkuose buvo paskirtos derybos su Lenkija. Spalių 4 d. ten atvyko Karo Kontrolės Komisija,ir, jos dėka, derybos neliko be vaisių: spalių 7 d. buvo pasirašyta sutartis, buvo nustatyta demarkacijos linija, kuri sutapo su Curzono linija ir ėjo ligi Bastunų. Į rytų nuo šios vietos siena turėjo būti nustatyta vėliau, vėl minėtai komisijai dalyvaujant.

Nors geroka pietų Lietuvos dalis su Gardinu ir Lyda tokiu būdu buvo priskirta Lenkijai, Lietuvos delegacija taikos sumetimais sutiko su Šiomis sienomis. Svarbiausia buvo tai,kad Vilnius,sostinė, paliko Lietuvos pusėje į šiaurę nuo nustatytos linijos /maždaug apie 60 kilometrų).

Jau buvo manyta,kad sykį prieita galą, bet tai tebuvo pradžia. Kitą dieną po Suvalkų sutarties pasirašymo lenkai staiga pradėjo iš pasalų pulti. Po 24 valandų kovos Lietuvos kariuomenė, daug gausesnio priešo puolama, buvo priversta pasitraukti. Lietuvos vyriausybė apleido Vilnių, palikdama jį sąjungininkų globai, ir išvyko į Kauną. 1920 m. spalių 9 d. apie 17 valandą generolas Želigovskis užėmė Lietuvos sostinę.

Kaip Lenkijos vyriausybė reagavo į šiuos įvykius?

Iš pradžių su tikrai nuostabiu šaltumu ji prisidengė nieko neišmananti. Lenkijos užsienių reikalų ministeris (kunigaikštis Sapieha) spalių 9 d., taigi tą pačią dieną, siunčia Lietuvos vyriausybei notą, kviesdamas ją pradėti 7 spalių sutartimi numatytas derybas.

Į Lietuvos protestą Tautų Sąjungai Lenkija atsako deklaracija, kuri taip prasideda) š.m. spalių mėn. 9 dieną lietuvių-gudų(!) divizija, generolui Želigovskiui vadovaujant, nutraukusi visus ryšius su Lenkijos kariuomene, nužygiavo į šiaurę ir užėmė Vilnių"... Nepaklusnumas ir ryšių nutraukimas, kurie rišo juos (karininkus ir kareivius) su Lenkijos kariuomene,turi būti taikomi aiškiu nusižengimu karo drausmei, kas yra visai neleistina ir dėl to Lenkijos vyriausybė padarys griežtą tardymą." Nežiūrint tokio smarkaus pareiškimo, toj pačioj minima,kad būtų naudinga

vis dėlto atsiklausti pačių Vilniaus krašto gyventojų nuomonės.

Po šio spalių 14 d. pareiškimo, spalio 19 d. buvo padarytas dar antras pareiškimas, kuriuo Lenkijos vyriausybė dar kartą patvirtino, kad Želigovskio kareiviai „sukilo prieš savo vyresnybę ir kad tokiu būdu atsirado trečias faktorius, už kurį Lenkijos vyriausybė jokios atsakomybės negali imtis."

Tačiau simpatijos, kad ir viso pasaulio, yra, matyti, nereali vertybė, o rodosi, Varšuvoje, kuri išrinko Želigovskį savo garbės piliečiu, biržoje akcija plieno plunksnoms kotiruojama pigiau negu akcija plieno kardams. Nepasitenkinęs sostinės užėmimu, Želigovskis, kurio jėgos nuo 20 tūkstančių kareivių slapta padidėjo iki 50 tūkstančių, puolė toliau. Tarp Vilniaus ir Kauno įvyko žiauri kova. Ligi tol 1920 m. lapkričio 29 d. Kauno stotyje buvo pasirašyta sutartis, kuria karo veiksmai turėjo būti nutraukti ir buvo nustatoma neutrali zona, pabrėžiant, kad ši zona yra tik laikino pobūdžio ir paliekant visas teritorialines teises.

Lietuvos vyriausybė pasirašė šią sutartį, pildydama Aliantų nutarimą ir, visų pirma, norėdama palengvinti pažadėtą jai Želigovskio kariuomenės evakuaciją įvykdyti plebiscitui, kuris jau spalių m. 26 d. buvo Hymanso eilinio Tautų Sąjungos Tarybos Pirmininko, pasiūlytas.

Tiktai spalių 28 d. Taryba priėmė rezoliuciją, kuri taip prasideda: „Tautų Sąjungos Taryba, norėdama visų pirma grąžinti taiką tarp abiejų valstybių - Lietuvos ir Lenkijos - ir imdama dėmėn iškilmingus Lenkijos vyriausybės pareiškimus, kuriais ji pasmerkė generolo Želigovskio avantiūrą, ir paskelbė jį esant sukilėlį, o taip pat konstatuodama, kad abi pusės reikalauja

leisti okupuotos Šalies gyventojams patiems spręsti apie savo likimą ir įvykdyti plebiscitą Tautų Sąjungos protektorate,su sąlyga, kad būtinai bus atitraukta ir nuginkluota Želigovskio kariuomenė."

Jau 1921 metais sausio mėn.Želigovskis išleido dekretą dėl rinkimų į Vilniaus seimą.Bet čia jam sukliudė Tautų Sąjungos įsikišimas,kuri 1921 m.kovo 3 d.posėdyje nutarė: "nebus padaryta jokių rinkimų,ligi nebus galutinai pasirašytas susitarimas,nebent Tarybos pirmininkas tai leis". Šį nutarimą priėmė tiek Lietuvos tiek ir Lenkijos vyriausybės.Nežiūrint to 1921 m.gruodžio 17d. Varšuvos seimas priėmė rinkimus į Vilniaus seimą.

Turint galvoje,kad lietuviai,žydai ir didelė dalis gudų oficialiai susilaikė nuo rinkimų ir kad rinkimai buvo vykdomi karo režimui viešpataujant,kada lenkų elementai turėjo visas valdžios aparato spaudimo priemones,rodo,kad negalima žiūrėti į dabartinį Vilniaus seimą,kaip į tikrą ir atvirą visų kalbamosios teritorijos gyventojų atstovavimą.

Lietuva protestavo.Tautų Sąjungos Taryba,kuri,kaip jau anskčiau sakė Paderevskiui vicesekretorius gen.Monnet „niekad nesankciuonues savo moraliniu autoritetu plebiscito,įvykdyto tokiomis sąlygomis,kurios nesuteikia garantijos visiems suinteresuotiems."

Sausio 27d.notoje Lietuvos Vyriausybė siūlo - be rezultatų - Lenkijai vėl pradėti tiesiogines derybas. 1922m. vasario 20d.Lietuva siūlė atiduoti spręsti konfliktą Hagos Vyr.Tribunolui,bet Lenkija savo kovo 15d.atsakyme nuo to atsisako,paaiškindama,kad

„Lietuvos vyriausybės pretenzijos neturi tuo tarpu jokio realaus pagrindo ir nustoja savo aktualumo,kaip pavėluotos."

Ir tikrai 1922 m.vasario 20d. seimas,kur buvo atstovautas vien lenkų elementas,išsireiškė už Vilniaus krašto prijungimą prie Lenkijos.Irtuo nutarimo remiantis 1922 m.vasario 20d.Varšuvos seimas nubalsavo šitą prijungimą.-

Balandžio 1 d.Lietuvos vyriausybė energingai protestavo prieš šį įvykį Tautų Sąjungos Taryboje ir pareiškia,kad nepripažįsta šio Lietuvos žemių užgrobimo.Gegužės 15d. pristato atatinkamą platų memorandumą.Tuo tiktai padidėjo jau nemažas Lietuvos vyriausybės protestų skaičius.

1922 m.rugsėjo 22 d.Tautų Sąjungos plenumo posėdy vienbalsiai buvo sutikta su pranešimu,kuriame,tarp ko kito,kalbama,kad sausio 13d.Tarybos nutarimas „visiškai nebegalioja."

Tačiau,vasario 3d. Taryba nutarė išskirti neutralę zoną ir pakeisti ją demarklinę nežymint,kad abiejų valstybių teritorines teisės yra visai apsaugotos. Bet nereikia užmiršti,kad ta neutralizona buvo nustatyta 1922 mt.balandžio 29d.susitarimu,kada Želigovskis žygiavo į Kauną,grėsdamas pačiai Lietuvos nepriklausomybei. Sutikti su pavertimu neutralės zonos galutine demarkline nebuvo galima,nes tai galėjo neigiamai atsiliepti Lietuvos pozicijoms ateityje, todėl Lietuva ir nesutiko su šiuo nutarimu.

Pasinaudojusi situacija,Lenkijos vyriausybė vasario 10 d. pasiuntė į Ambasadorių Konferenciją pareiškimą,kuriuo prašė galutinai nustatyti jos rytų sienas.

1923 mt.kovo 15d. Ambasadorių Konferencija priėmė ypatingai Lietuvai nepalankų nutarimą,- paversti demarklinę,vasario 3d.Tarybos nustatytą laikiną ir su teritorinių teisių apsaugojimu,nuolatine SIENA TARP LIETUVOS IR LENKIJOS.

Bet jei didelis buvo lenkų nustebimas ir džiaugsmas,tai nemažesnis buvo lietuvių nusistebėjimas ir liūdesys.Lietuvos visuomenei šis nutarimas padarė labai slėgiančio įspūdžio.

1923 m.balandžio 16d.notoje Lietuvos vyriausybė protestavo ir pareiškė,kad negali pripažinti Ambasadorių Konferencijos nutarimą.

Po Ambasadorių Konferencijos nutarimo Tautų Sąjunga nematė

jokio reikalo daugiau užsiimti Lietuvos-Lenkijos konfliktu,laikydama jį išspręstą.

Ir vis dėlto po ilgo laiko nors padėjimas ir nepasikeitė(ėjusios tuo laiku Kopenhagoj ir Londone derybos liko be vaisių)nenormalus dalyko padėjimas ir neramūs įvykiai pademarklinįjyj privertė imtis taikintojos rolės.Tautų Sąjunga pakvietė abi pusės pasiaiškinti T.Sąjungos Tarybai.

1927 m.gruodžio 10d. posėdyje ji pareikalavo iš Lenkijos gerbti Lietuvos suverenitetą,o iš Lietuvos - oficialaus pareiškimo,kad ji nelaiko savęs kariaujanti su Lenkija.Lietuvos delegatas padarė, žinoma,tokį pareiškimą.Ir iš tikrųjų Lietuva net ir nemanė apie karo galimybes.Todėl Taryba siūlė abiem valstybėm atnaujinti tiesiogines derybas,paliekant Vilniaus klausimą atvirą.

Abi Šalys pasiūlymą priėmė ir derybos ėjo visus 1928 metus.Žinoma,derybos turėjo baigtis be vaisių,nes lenkai stengėsi kalbėti tiktai apie normalių santykių tarp abiejų valstybių nustatymą.Jie siūlė pasikeisti diplomatinėmis arba nors konsularinėmis atstovybėmis,atidarytį tarp Lenkijos ir Lietuvos normalų susisiekimą geležinkeliais ir kitais tiek sausumos,tiek vandens keliais,paštu,telegrafu ir telefonu. Lenkams rūpėjo ir rūpi apvainikuoti savo smurtą pačių lietuvių pripažinimu.Lenkai mano,kad pradėjus normalius santykius ir normalų susisiekimą,lietuviai pamažu apsipras ir sutiks su lenkų smurtu nustatyta tarp Lietuvos ir Lenkijos siena.

Apie Suvalkų sutartį,apie Želigovskio smurtą ir šitų neteisėtų pasėkų atitaisymą lenkai nenorėjo nė klausyti.Žinoma,šitoks lenkų nusistatymas Lietuvai buvo nepriimtinas ir derybos baigėsi niekais. Susitarta tiktai pavadinti demarkacijos liniją administracijos linija ir palengvinti ūkininkams,kurių ūkiai šios linijos perkirsti,pereiti iš vienos pusės kiton laukų dirbti.Apie nevykusias derybas buvo patiekta Tautų Sąjungos Tarybai atatinkamas raportas ir ši,1928 m.

gruodžio m. lenkams,prancūzams ir kitiems lenkų draugams siūlant, nutarė išimti iš visos bylos tik SUSISIEKIMO KLAUSIMĄ IR JĮ PATIEKTI TAUTŲ SĄJUNGOS SUSISIEKIMO IR TRANZITO KOMISIJAI. Komisijai buvo pavesta atsakyti į du klausimus:

1)Ar dabartinė padėtis tarp Lietuvos ir Lenkijos nekenkia tarptautiniam susisiekimui bei tranzitui, ir

2)Ar Lietuva,neleisdamas susisiekimo su Lenkija,nenusideda savo tarptautinėms pasižadėjimams.

Susisiekimo ir tranzito Komisija sudarė dvi komisijėlės vienam ir kitam klausimui ir joms pavedė surinkti visas žinias ir paruošti raportą Tautų Sąjungos Tarybai. Komisijėlės dirbo visus 1929 metus. Jų nariai važinėjo Varšuvon,Rygon,lankėsi Kaune ir kitur rinkdami žinias ir tirdami padėtį.Tik 1930 metų pradžioj komisijėlės baigė savo darbus ir patiekė jų rezultatus susisiekimo ir tranzito komisijai.Kol komisija galutinai paruošė savo raportą ir įteikė jį Tautų Sąjungos Tarybai,išėjo dar metai.Tokiu būdu Taryba tiktai šiemet sausio mėnesį svarstė patiektą jai susisiekimo ir tranzito komisijos raportą.

Komisijos raportas - labai ilgas dokumentas.Kai dėl klausimo, ar dabartinė padėtis nekenkia tarptautiniam susisiekimui,komisija ATSAKĖ TEIGIAMAI.

Asmenų tranzitas,komisijos manymu,tarp Lietuvos ir Lenkijos, net ir laisvam susisiekimui esant,būtų nedidelis.Todėl asmenų susisiekimo atžvilgiu dabartinė padėtis gal ir nekenkianti.Visai kas kita dėl prekių tranzito.Komisija ypač kreipė dėmėsio į Lentvaravos-Kaišiadorių geležinkelio liniją,komisijos manymu,jungianti Gardiną, Vilnių ir visą Sov.Rusiją su Ryga,Liepojum,Klaipėda ir Visa Vokietija.Tat,anot komisijos,jei nebūtų dabartinių kliūčių,čia eitų didelis prekių tranzitas.Taip pat svarbu,komisijos manymu,ir Nemunas.

Dėl Lentvaravo-Kaišiadorių geležinkelio uždarymo komisija kaltino išimtinai tik Lietuvą,nes Lenkija jokių kliūčių šitai linijai atidaryti nestatanti ir dargi šito atidarymo visą laiką reikalaujant.

Dėl Nemuno,komisijos manymu,esanti kaltesnė Lenkija.Lietuva esanti kalta tik tuo,kad reikalaudama pakeisti plukdymo personalą prie administracijos linijos,daranti gan svarbią kliūtį susisiekimui Nemunu.

Ir teisės klausimą susisiekimo ir tranzito komisija išsitaria Lietuvos nenaudai.Komisija savo raporte tvirtina,esą neleisdama susiekimo su Lenkija,Lietuva užgaunanti savo tarptautinius pasižadėjimus.Tie pasižadėjimai esą duoti šiais Lietuvos pasirašytais ir ratifikuotais dokumentais:

„Tautų Sąjungos nariai imsis reikalingų priemonių patikrinti ir garantuoti susiekimo ir tranzito laisvę,o taipogi ir teisingą, tvarkavimą ~~xxxxkixxx~~ visų sąjungos narių prekyboj" Klaipėdos konvencijos trečiuoju priedu,kur sakoma:

„Lietuvos vyriausybė patikrina laisvą tranzitą jūromis,vandens keliais ir geležinkeliais,transportams iš ir į Klaipėdos teritoriją arba tranzitu per tą teritoriją,pritaikindama tam reikalu taisykles, kurios nustatytos Barcelonos konferencijoj 1921 mt. Ta pati tranzito laisvė bus patikrinta pašto ~~xxxixkixmxi~~ siuntiniams ir pašto bei telegrafo susiekimui.

Pripažindama internacionalinį Nemuno upės ir trafiko /susiekimo/ pobūdį ir bendrą ekonominę naudą,kurios gali būti iš miškų eksploatacijos Nemuno upynu Lietuvos ir kitose srityse,kurioms Klaipėda yra naturalė išeitis,Lietuvos vyriausybė apsiima tuojau leisti ir duoti visas lengvatas trafikui upe,einančiam į ir iš Klaipėdos uosto, kaip lygiai ir pačiame uoste,ir netaikinti tam trafikui dėliai dabartinių politinių santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos,nustatymu,numatytų Barcelonos dėl tranzito ir laisvės statuto straipsniuose

7 ir 8 ir Barcelonos rekomendacijų dėl uostų režimo straipsny 13". Barcelonos statuto str. 7 ir 8,kaip žinia,kalba apie susiekimo bei tranzito nutraukimą karo metu,arba iškilus karo pavojui.Lietuva,pasirašydama Klaipėdos konvenciją,nepasistengė rezervuoti sau teisę, išeinančią iš Barcelonos konferencijos 7 ir 8str. Dėlto Lietuva ir yra šiandien priversta leisti Nemunu laisvą susiekimą,nepaisant to kad Lietuvos Lenkijos santykiai visiškai atatinka Barcelonos Konferencijos str.7 ir 8 numatytoms aplinkybėms.

Kad ir nepalanki išėjo Lietuvai susiekimo ir tranzito komisijos nuomonė,vis dėlto ji lenkų pilnai nepatenkino.Lenkai reikalavo kaip ir tebereikalauja ne tik prekių tranzito Lentvaravo-Kaišedorių geležinkelio linija ir Nemunu,bet visiškai laisvo susiekimo tiek asmenims tiek prekėms visais geležinkeliais sausumos ir vandens keliais,paštu,telegrafu ir t.t. Taipogi diplomatinių arba nors konsularinių santykių.Žinoma,jiems čia rūpėjo ir rūpi ne kokie nors ~~x~~ūkiški reikalai,bet tik politikos tikslai.Lenkams susisiekimas su Lietuva geležinkeliais nedaugiau reikalingas,kaip ir mums,bet jie tikisi,užmezgus susiekimą ir normalius santykius,pagaliau palaidoti nemalonią Vilniaus bylą.

Lietuvos vyriausybė savo pastabose dėl susiekimo ir tranzito komisijos raporto nurodė,kad Lentvaravo-Kaišedorių linija prieš karą gal ir turėjo reikšmės tarptautiniam tranzitui,bet po karo tos reikšmės nustojo.Nei Vokietija,nei Rusija savo tranzitui šitos linijos vartoti neketina ir jokių pretenzijų į ją nereiškia.Ir viena ir kita valstybė savo tranzituiiš vakarų rytuosna, arba rytų vakarzosna,turi daug patogesnes geležinkelio linijas.Vilniui esant lenkų okupuotam ir Lietuvai šita linija reikšmės neturi.Pasilieka tik Lenkija,bet ši visą savo tranzitą kreipia per Gdynę ir Dancygą.

Kai dėl priekaišto, buk Lietuva,neleisdama tranzito,užgaunanti

savo tarptautinius pasižadėjimus buvo nurodyta į tai,kad T.S.pakto 23 straipsnis turi grynai deklaratyvinį pobūdį ir konkrečiam atsitikimui sunku jį taikinti,o Klaipėdos konvencijos pasirašymo metu Lentvaravo-Kaišedorių geležinkelis jau neveikė,Lietuva šitos linijos neuždarė ir todėl konvencijai šiuo atžvilgiu nusidėti negalėjo. Tranzito Nemunu Lietuva nė kiek nevaržo.Pagaliau,Lietuvos vyriausybės buvo nurodyta į tai,kad priežastys,kurios susiekimą ir tranzitą čia nutraukė,būtent,lenkų smurtas ir okupacija,nėra pašalintos.Jos veikia ir toliau ir Lietuva jų pašalinti negali.

Tautų Sąjungos taryba savo posėdy šiemet sausio mėnesį,išklausiusi lietuvius,lenkų ir susiekimo bei tranzito komisijos atstovų pareiškimų, nutarė kreiptis į nuolatinį Tarptautinio Teisingumo Teismą Haagoje,klausdama patariamosios nuomonės (un avis consulatif) tokiu klausimu:

„Ar esą galioje tarptautiniai pasižadėjimai dabartinėse aplinkybėse uždeda Lietuvai pareigą ir,teigiamo atsakymo atveju,kokiomis sąlygomis imtis reikalingų priemonių atidaryti trafikui arba tam tikroms trafiko kategorijoms Lentvaravo-Kaišiadorių geležinkelio linijos ruožu? Taip suformuluotas klausimas Haagoje dabar sprendžiamas. Tik pats sprendimas, imant jį formaliai,teturi patariamojo pobūdžio,vadinasi,tai nebus galutinas politinis aktas,privalomas abiem suinteresuotom šaliem ir pačiai Tautų Sąjungos Tarybai - tai bus tik juridinis aktas. Tačiau mes,labai brangindami teisingumą ne tik namieje, bet ir tarptautiniuose santykiuose,visų rimtutu žiūrime į Tarptautinį Teismą Haagoje.

Priminus visą šitos bylos istoriją, verta dabar šiek tiek paiform uoti apie Tarptautinį Haagos Teismą.

x x

x

Su tarptautinių teisėjų pagalba spręsti tarpvalstybinius ginčus pradžia glūdi žiloj senovėj.Žmonėms,gretta gyvenantiems,pasitaiko nemaža priežasčių ginčams,kurie anksčiau būdavo rišami kova. Tik kultūrai paūgėjus, imtasi tuos ginčus spręsti taikiu savitarpiu ginčų sprendimo būdu,trečiųjų teisėjų arba valstybės teismo pagalba. Kaip žmonių privačiame gyvenime,lygiai taip pat ir valstybių savitarpiame gyvenime.Valstybių interesai yra skirtingi.Kartais jie yra tiek nežymūs,kad jų iš pradžios net pastebėti negalima. Kiekviena valstybė stengiasi tuos interesus patenkinti, visai neatsižiūrėdama kitų.Tuo būdu konfliktai tarp valstybių pasidaro neišvengiami.Tik bendrų pavojų laikais ir dažniausiai tik taip ilgai, kol tie pavojai trunka, atsiranda solidarumo jausmas,kuris verčia sąjungas sudaryti ir TAIKIAI GINČUS spręsti su trečiųjų teisėjų arba arbitrų,pagalba.Ši institucija vadinama,kaip žinoma,arbitražu. Istorijoj dar prieš arbitražą žinomi taikaus ginčų likvidavimo būdai. Jie buvo metafizinio pobūdžio (orakelis,dievaičių sprendimai, dvokova,burtas).Po jų ėjo Šalių derybos,iš kurių, pritraukus trečiuosius asmenis,išsiplėtojo arbitražas. Jo uždavinys - rūpintis taika išlaikyti. Jis žinomas jau senosiose graikų ir romėnų valstybėse. Tik jo reikšmė nupuolė XV-XVI am žiuje,kada labiausiai Machiavellio įtakoj valstybei buvo patariama vykdyti savo uždavinius, nevengiant net biauriausių priemonių.Bet ir tada netrūko žmonių, kurie platino taikaus tarptautinių ginčų likvidavimo mintį.Istorijoj turime nemaža pavyzdžių,kad kai kurios valstybės savo tarpe sudarydavo atskiras sutartis kylantiems jų tarpe ginčams taikiu arbitražo keliu likviduoti.Tačiau arbitražo idėja plačiau buvo pripažinta tik 1899 metais,kada Hagoj susirinko pirmoji Taikos Konferencija,kurioj dalyvavusios valstybės priėmė konvenciją tarptautiniams ginnčams taikiu būdu spręsti.1907 metais Hagoj susirinko antroji

Taikos Konferencija,kuri norėjo praplėsti pirmosios darbus ir ieškojo būdų NUOLATINIAM ARBITRAŽO TEISMUI (Cour permanente de justice arbitrale) sudaryti. Abu kartus svarstyta, kad būtų galima vietoj daugelių atskirų arbitražo sutarčių,turinčių galios labiausiai tik dviem valstybėms,sudaryti vieną bendrą visoms valstybėms sutartį arbitražo reikalu.Bet šio reikalo tada kaip reikiant nepasisekė sutvarkyti.1915 m.turėjo susirinkti trečioji Taikos Konferencija,bet ji dėl karo nebesusirinko.Pasaulinis karas arbitražo idėją laikinai sustabdė,bet patrankos padėjo ir šiai idėjai augti. Kaip žinoma,iš pasaulinio karo gimė Tautų Sąjunga,kurios svarbiausiasis uždavinys,kaip ji pati sako, - apsaugoti taiką. 1919 mt., deriantis dėl taikos ir sudarant Tautų Sąjungą,josios organizacijo sutvarkyme centralinę vietą užėmė nuostatai dėl taikaus tarptautinių ginčų likvidavimo.Tam tikslui buvo sumanyta įkūnyti tat,kol1899 ir 1907 m.nepasiekta,būtent įsteigti nuolatinį teismą tarptautiniams ginčams spręsti.Todėl Tautų Sąjungos paktas,nenaikindamas Hagos konvencijos įsteigtą Nuolatinį Arbitražo Teismą ir specialius arbitražo teismus,savo 11 str.numatė priemones karamas išvengti ir taikai apsaugoti ir savo 12-15 str.numatė taikaus tarptautinių ginčų likvidavimo būdus: valstybių pareiga taikiu būdu konfliktus likviduoti ir galėjimą juos likviduoti teismo ar arbitražo ar Tarybos ištyrimo būdu.Visų šių priemonių tarpe Tautų Sąjungos Pakto kuris datuotas 1919 m.balandžio 28d.,cituotasai 14 str.numatė NUOLATINIO TARPTAUTINIO TEISMO steigimą. Jis buvo įsteigtas,ir 1921 m.rugsėjo 2 d. konstatavus,kad šis statutas Tautų Sąjungos narių - valstybių daugumos ratifikuotas. Teisėjus išrinkus,šis Nuolatinis Tarptautinis Teismas savo pirmai paprastai sesijai susirinko 1922 m. birželio 15d.

1899 ir 1907 m.Taikos Konferencijų vaisius - piriimta konven-

cijai taikiai tarptautiniams ginčams spręsti.Šioj konvencijoj,tarp kitko,nustatyta: valstybių santykiai remais ne jėga,bet ginčai bus sprendžiami taikiai /1 str./. Kilus rimtiems nuomonių skirtumams ar ginčams,bus ieškoma draugiškų valstybių tarpininkavimo ginčams pašalinti (2 str). Negalint ginčų likviduoti diplomatiniu būdu,patartina paskirti tarptautinę tardymo komisiją finžams ištirti/9 str./. Tarptautiniai ginčai sprendčiami pačių besiginčijančiųjų valstybių sudaryto arbitražo teismo (37 str). Arbitražui palengvinti Hagoj steigiamas Nuolatinis Arbitražo Teismas /Cour Permanente d'Arbitrage, Staendiger Schiedshof, 41 str.). Jam sudaryti kiekviena valstybė siūlo ne daugiau kaip 4 asmenis,kurie įrašomi į bendrą teisėjų sąrašą (44 str.). Konkrečiai ginčo bylai svarstyti, ginčo šalys iš bendro teisėjų sąrašo pakviečia po 2 asmenis; pastarieji patys sau renka pirmininką (45 str.).Šie teismai rėmėsi juos sudariusiųjų valstybių suverenumu,jų galia.Tokie teismai valstybėms nebuvo būtinai priverstini,valstybės galėjo nuo jų atsisakyti.

Tautų Sąjungos Paktas taip pat nustatė,kad tarptautiniai ginčai principe negali būti sprendžiami jėga.Jis nustatė,kad visi tarptautiniai ginčai bus pavedami arba a)arbitražui, arba b)teismui spręsti, arba c)Tarybai ištirti. Tuo būdu,pagal Tautų Sąjungos Paktą,valstybės ~~ixkui~~ labiau,negu 1899 ir 1907 m. konvencijomis,verčiamos ne jėga,bet taikiai spręsti tarptautinius ginčus.Yra nuomonių,kad paprastu būdu net tarpvalstybinių diplomatinių santykių nutraukti negalima.Mokslininkai anksčiau dar nebuvo galutinai nusistatę,ar aukščiau sakytoji valstybių pareiga yra obligatorinė: Magyary mano, kad Tautų Sąjungos nustatytieji taikaus tarptautinių ginčų sprendimo būdai yra absoliučiai obligatoriai.Tuo tarpu Schuecking-Wehberg sako,kad patarimu spręsti ginčą taikiu būdu

valstybėms dar nėra būtinai pruverstinos pareigos uždedamos ir kad obligatorinis arbitražas Tautų Sąjungos yra tik moraliai priekin pastūmėtas,bet galutinai dar neišspręstas. O Freytag-Loringhoven net sako,kad dar prieš Didįjį Karą Hagoj rūpimas obligatorinis arbitražas Tautų Sąjungai yra likęs visiškai svetimas.Mums gi atrodo, kad Tautų Sąjungos Paktu valstybės yra užsidėjusios vien tik moralią pareigą taikiu būdu tarptautinius ginčus spręsti.Bet dėl to jos neturi faktiškos pareigos būtinai visus ginčus pavesti arbitražo ar teismo jurisdikcijai.Arbitražo ar Nuolatinis Tarptaut.Teismas gali spręsti tik tuos klausimus,kurie jiems šalių pavedami.Pavedimas yra galimas, arba a)susitarimu in concreto tam tikram specialiam klausimui, arba b)susitarimu in abstracto visai eilei galimų kilti ginčytinų klausimų. Tautų Sąjungos Paktu toks pavedimas dar nepadarytas. Tačiau Lietuva yra sudariusi eilę specialių susitarimų,pagal kuriuos NuolatiniamTarpt.Teismui pavesta mūsų ginčus su tam tikra valstybe spręsti. Vienas tokių susitarimų padarytas ir Klaipėdos Konvencija,ir pagal susitarimą Nuolatinis Tarptautinis Teismas dar bar ir yra kompetentingas tarti nuomonę ir prireikus net daryti sprendimą tranzito į Klaipėdą klausimu. Tuo tarpu vien pagal Tautų Sąjungos Paktą nei Lietuva nei kokia kita valstybė negali būti verčiama pasiduoti arbitražo ar tarptautinio teismo jurisdikcijai. Tokia yra ir viešpataujanti Tautų Sąjungos sluoksniuose nuomonė.Šitokią mūsų nuomonę tvirtina ir buvusioji iki šiol praktika: kai ne visos valstybės sutiko užsidėti sau jau Tautų Sąjungos Paktu pareiga absoliučiai visus tarptautinius ginčus būtinai pavesti tam tikram arbitražo ar tarptautiniam teismui,buvo pasiūlyta atskiroms valstybėms pasirašyti specialų (Fakultatytyvinį nusistatymą /Disposition facultative/, kuriuo „ispo fakto ir be specialinės konvencijos„ tos valstybės pripažintų Nuolatinio Tarpt.Teismo jurisdikciją. Taigi, dar nėra visų valstybių pareigos visus ginčus pavesti

spręsti arbitražo ar tarptautiniam teismui,bet ši pareiga T.S.Paktu yra žymiai paaugusi ir kai kur atskiromis sutartimis jau įgyvendinta.

Anksčiau arbitražo proceses šalimis galėjo dalyvauti vien tik suverenės valstybės, o dabar - ir šiaip tarptautinės teisės objektai - dominijos, arba kolonijos, turinčios visšką autonomiją. Magyary nuomone, Tautų Sąjungos numatytieji teismai yra įgiję antvalstybinį /ueberstaatlich/ pobūdį. Tuo būdu matome,kad Tautų Sąjungos Paktas tarptautiniams ginčams likviduoti yra numatęs trejupus būdus: 1) labiausiai patartinas - arbitražas, kuris gali būti sudarytas arba pagal Hagos 1899 ir 1907 m.Konvenciją,arba pagal iš anksto sudarytą sutartį,arba pagal konkrečiam reikalui padarytą susitarimą, 2)Nuolatinis Tarptautinis Teismas ir 3)Tautų Sąjungos Taryba. Arbitražas ir nuolatinis tarptautinis teismas yra teismai ir todėl sprendžia bylas iš esmės ir ginčijamą klausimą sprendžia,o sprendimą valstybės pasižadėjo sąžiningai vykdyti.Tuo tarpu Tautų Sąjungos Taryba nėra teismas ir neina jo funkcijų,-jai gali būti pavesta ne teisti bet tik politinis ginčus ištirti arba a)šalis sutaikinti arba b)duoti šalims konkrečius pasiūlymus.

Kaip matėme arbitražo procesas gali būti atliekamas Hagos Konvencija sudarytame Nuolatiniame Arbitražo Teisme arba nenuolatiniame dviejų valstybių specialių susitarimu sudarytame arbitražo teisme, Šių teismo sudaryme proceso Šalys turi nemaža įtakos.Tautų Sąjungos gi įsteigtas Nuolatinis Tarptautinis Teismas skiriasi nuo Hagos Konvencijos numatytų arbitražo teismų tuo,kad Nuolatinis Tarptautinis Teismas yra tvirtai suorganizuotas, visada yra pasiruošęs veikti,- taigi, pastarasis yra tikras teismas. Tuo tarpu Nuolatinis Arbitražo Teismas turi tik nuolatinį biurą,o šiaip kiekvienai bylai turi būti sudaryta speciali teismo sudėtis iš bendro teisėjų sąrašo.

Arbitražo ir Nuolatinio Tarptautinio Teismo funkcijos skiriasi nuo Tautų Sąjungos Tarybos funkcijų,nukreiptų į taikų tarptautinių ginčų sprendimą,tuo,kad pastaroji nesusipratimus tik aiškina ir ieško būdų jiems pašalinti,šalis sutaikinant,tuo tarpu,kai teismai daro šalims priverstinus sprendimus. Kreipiantis į teismą,kiekviena šalis turi pareigą sprendimą geru noru ir sąžiningai vykdyti Jeigu šalys nuo šios pareigos atsisakytų,tai tarp tarpininkavimo ir teismo išnyktų jų esminis skirtumas,nes tarpininkavimas tik pataria.Teismo sprendimas yra jurisprudencijos veiksmas,o patarimas yra politikos veiksmas.Pastarasis turi tą gerumą,kad jis yra labiau lankstus.Tarpininkavimas,arba sutaikinimas,tarpvalstybiniuose santykiuose žinomas jau iš seniau.Šios kaimyniinių valstybių pastangos,kad kuri nors įtempta situacija nesibaigtų karu,diplomatų kalba vadinamos „geru patarnavimu".Pagal Tautų Sąjungos Paktą Tautų Sąjungos Tarybos rolė tarptautinių ginčų sprendime yra tik tarpininkaujančioji.

Nuolatinis Tarptautinis Teismas,kaip matėme,yra sudarytas T. S.Pakto 14 str. ir to teismo statutu,kuris T.S.Plenumo 1929 m. rugsėjo 14d.reformuotas,ir vadovaujasi savo paties sudarytu reguliaminu.Naujasis statutas susidaro iš 68 straipsnių ir turi 4 skyrius: teismo sutvarkymas,kompetencija,procedūra ir patariamosios nuomonės (avis consultatifs).

Pirmasis skyrius nustato šio teismo teisėjų kvalifikacijas ir išrinkimo būdą.Šis teismas dabar susidaro iš 15 teisėjų,kuriems kandidatus pristato Nuolatinio Arbitražo Teismo tautinės grupės ir kurie T.S.Tarybos ir Plenumo renkami iš šių grupių pristatytų kandidatų,alfabeto eilėj surašytų.Kandidatais gali būti pristatomi asmenys,galį savame krašte užimti aukščiausias teisėjų vietas,arba žymus tarptautinės teisės mokslininkai.Juos renkant,žiūrima,kad jie galėtų skaityti abiem teismo oficialėmis kalbomis,prancūzų ir anglų

ir mokėtų susikalbėti bent jų viena. Jie renkami nesižiūrint tautybės, bet pagal statuto 9 str.,teismo sudėtis turi būti tokia,kad jis „civilizacijos bendras formas ir svarbiausias teisės sistemas" garantuotų.Šiuo nuostatu didžiosios valstybės turi garantiją,kad jų po vieną atstovą visada turės būti teisme.Teisėjai renkami 9 metams.Tautiniams teisėjams (deleguotiems ar kviečiamiems specialiai bylai) algos nemokama,bet jie gauna po 150 fl.dienpinigių. Šio teismo buveinė - Haga. Ten nuolat gyvena šio teismo pirmininkas ir raštininkas. Teisėjai gali gyventi ir kitur,bet jie kiekvienu metu turi būti teismo dispozicijoj.Teismas teisia plenumo posėdžiuose: darbui,tranzitui,susiekimui,suprastintai procedūrai ir t.t. gali būti sudaro specialūs rūmai. Hagos Tribunolas normaliai posėdžiauja plenume.Bet dviem specialiems klausimams yra sudarytos atskiros kameros,iš jų vieno darbo klausimams (ypatingai Versalės sutarties XIII skyrius) antra susiekimo ir tranzito klausimams (Versalės sutarties XII skyr.) ir kt. Kiekviena kamera susideda iš penkių narių Tik šalims (arba suinteresuotoms valstybėms) reikalaujant posėdžiauja kamera, kitaip gi plenuma s. Kada sprendžiama byla iš esmės tokios valstybės,kuri šiaip šiame teisme neturi teisėjo savo valstybės,tai pakviečiamas tautinis teisėjas /juge de la nationalitė/,bet tat netaikoma dėl patariamųjų nuomonių,nes tada nesą proceso Šalies.

Antrame skyriuje apie teismo kompetenciją kalbama pirmiausia apie tai,kas gali būti proceso šalimis,po to kalbama,kokie klausimai ten gali būti svarstomi. Kitaip tariant,Nuolatinio Tarptautinio kompetencija yra nustatyta dviem kryptimis: 1)kompetencija ratione personae, pagal kurią į teismą gali kreiptis valstybės ir šiaip autonominiai vienetai, T.S.nariai,ir 2)kompetencija ratione materiae, pagal kurią yra nustatyta trejopa daiktinė priklausomybė: a)šalių

atskirų susitarimu in concreto jam pavesti spręsti tarptautinio pobūdžio ginčai (tous differend d'un caractere international),kaip pasakyta T.S.Pakto 14 str.,ir,kaip pasakyta N.T.T.statuto 36 str., bendrai visos bylos (toutes affaires), b)šalių iš anksto sudarytomis bilaterinėmis sutartimis arba fakultatyvine klauzule šiam teismui in abstracto pavesti tarptautinio pobūdžio ginčai (Pakto terminologija) ar bendrai visosbylos (statuto terminologija) ir c)T.S.Tarybai ar Plenumui patariamosios nuomonės teikimas.

Atsižiūrint į trejopą daiktinę priklausomybę yra taip pat trejopas bylų ar klausimų iškėlimo būdas ir trejopas procesas: 1)laisvasis procesas, kuris prasideda abiejų šalių kompromisiniu nutarimu konkretų ginčą pavesti išspręsti šiam teismui,2)obligatorinis procesas,kuris šalių numatytas jau iš anksto ar atskiromis bilaterinėmis sutartimis ar fakultatyvine klauzule ir po to jau gali būti iškeltas vien vienos šalies prašymu ir 3)patariamoji funkcija,kuri prasideda Tautų Sąjungos Tarybai ar Plenumui nutarus. Iš to matome,kad N.T.T. principe nėra Tautų Sąjungos,bet visų statutą ratifikavusių valstybių organas.Tačiau jis tampa T.S.organu, kada pastarajam teikia patariamąją nuomonę,kurios teikimas yra jo pareigas.

Fakultatyvinę klauzulę pasirašiusios valstybės yra pripažinusios Nuol.T.Teismo obligatorinę jurisdikciją šiais klausimais: a)sutarčių aiškinimu, b)visais tarptautinės teisės klausimais, c)tam tikro fakto buvimu,kuris,jeigu nustatytas,tarptautinės prievolės įžeidimą reikštų,ir d)nustatyti už tarptautinės prievolės įžeidimą atlyginimo būdą ir dydį.Be to,jeigu tarp šalių kiltų ginčas dėl tam tikro klausimo ar tam tikros bylos priklausomybės šiam teismui,tai šį ginčą sprendžia šis teismas.

Pagaliau nustatyta,kad šis teismas vadovausis šiais teisės

teisės šaltiniais:šalių pripažintomis tarptautinėmis sutartimis, tarptautiniais papročiais,bendrais civilizuotų valstybių pripažintais teisės principais ir savo ankstybesniais nutarimais bei žymių mokslininkų nuomonėmis.

Tuo būdu iš šių dviejų skyrių turinio aprašymo matome,kad N. Tarpt.Teismas,priešingai anksčiau buvusiems tarptautiniams teismams yra pastovus,nuolatinis. Jo nuolatinumas pasireiškia trijomis formomis: 1)sutvarkymu,nes jo sudėtis dabar yra nuolatinė 9metams, 2)procedūra,kuri yra nustatyta statute ir regulamine ir dėl to nepareina nuo šalių susitarimo,ir 3)teise,kuri nurodyta statute.Šio teismo sprendimai,kaip paprastai,yra priverstini tik ginčo šalims - ir tai tik konkrečioj byloj.Bet,be abejo,kiekvienas šio teismo labai nuodugniai motyvuotas nutarimas turi dar ir platesnės reikšmės. Šie nutarimai yra brangi medžiaga tarptautinei teisei suvienodinti ir kodifikuoti.

Trečiame skyriuje apie procedūrą,tarp kitko,pasakyta:Bylos medžiaga renkama raštu ir žodžiu; klausinėjami liudininkai,ekspertai ir šalių advokatai.Teismas gali asmenims,korporacijoms ar įstaigoms pavesti atskirose vietose atlikti atskirus reikalavimus.Suinteresuotos trečiosios valstybės gali būti prileistos procesan trečiuoju asmeniu.Teisiamieji posėdžiai yra vieši.Sprendimai yra galutini,tik pats teismas juos gali aiškinti,bet,iškilus naujoms aplinkybėms,yra galima revizija.

Antrame arba iš dalies ir trečiame skyriuje būtų turėję būti nuostatai apie patariamąsias nuomones. Bet,kadangi pirmame(1920m) statute tų nuostatų visiškai nebuvo (jie tada buvo vien tik regulamine),tai 1929 m.reformuotame statute,kad nereikėtų keisti įprastos statuto straipsnių numeracijos,tie nuostatai įnešti visai atskiru ketvirtu skyriumi.Kadangi patariamosios nuomonės yra visai atskiro

straipsnio objektas,tai šių nuostatų čia ir neliesime.

Tautų S-gos pirmųjų 10 metų veiklos laikotarpy N.T.T.veikė 1922-1929 m.,t.y.aštuonerius metus.Tame laikotarpy šis teismas sprendė 16 sprendimų, 16 patariamųjų nuomonių ir pareiškė tais klausimais keletą nurodymų,davė ordonnances. Vien tik sprendimai ir įsakymai buvo ginčo proceso bylose,o patariamosios nuomonės duotos neginčo proceso tvarka.

Ginčo bylos buvo iškeltos dvejopu būdu:1)vienpusiškais prašymais ir 2)abiejų šalių kompromisiniais nutarimais.Pirmuoju būdu buvo iškelta 11 bylų. Jų tarpe yra kelios vokiečių prieš lenkųs iškeltos bylos.Antros rūšies ginčo bylų viena /dėl sutarties interpretavimo/ buvo baigta suprastintos procedūros rūmuose,o kitos 4 baigėsi plenume.Bylos dėl ne vienodo jų sudėtingumo baigdavo laikotarpy pradedant nuo trijų mėnesių iki dvejų su viršum metų.

Baigiant reikia pasakyti,kad, Nuolatinį Tarptautinį Teismą įsteigus,dabar šiek tiek prisiartinta prie seniai jau siekiamo idealo - turėti visoms valstybėms lygiai privalomą tarptautinį teismą.Ta linkme dar pažengta priekin atskiromis sutarzimis ir fakultatyvine klauzule.Bet vis tačiau dabar ne visoms valstybėms yra būtinė šio teismo jurisdikcija: kai kurios valstybės vis dar gali šio teismo jurisdikcijai nepasiduoti.

Be abejo,Nuolatinis Tarptautinis Teismas yra didelio autoriteto įstaiga:joj sukoncentruotos geriausios teisėjų ir tarptautinės teisės žinovų pajėgos.Bet šis teismas turi taip pat ir negerumų: ne visos valstybės dalyvauja šio teismo sudaryme ir veikime vienodai, kaip tarptautinėj institucijoj reikėtų ir ko siekta 1889 ir 1907 m Hagos konferencijose. Didžiosios valstybės yra sau garantavusios turėti šiame teisme po savo atstovą,bet mažosios valstybės jame dažniausiai tur būt niekados ir neturės savųjų teisėjų.Tat,be abe-

jo,kenkia šio teismo bešališkumui.

Lyginant šį teismą su valstybės teismu, reikia pasakyti,kad valstybės teismas susideda ne iš šalių ir ne iš tam tikros pakraipos atstovų,kaip Nuol.T.Teismas,susideda iš šalims visai svetimų, nesuinteresuotų teisėjų. Jeigu valstybės teisme kuris nors teisėjas kartais gali būti suinteresuotas bylos vienokiu ar kitokiu išsprendimu,tai iš teismo sudėties arba jis patslaikinai pasišalina arba gali būti šalių laikinai pašalintas. Nuol.T.Teisme to nėra.Todėl valstybės teisme teisėjai niekad nėra suinteresuoti bylos likimu, tuo tarpu Nuolat.T.Teismo teisėjai visada yra savo valstybių politinių interesų atstovai,tam tikros krypties gynėjai. Tuos interesus jie, be abejo, stengiasi suderinti su veikiančia teise. Be iš to, reikia pasakyti,kad tokioj byloj sprendimas yra teisės su įvairiais pašaliniais interesais kovos išvada. Taigi, ir tuo būdu išvestasis teisingumas čia gali būti labai relatyvus. Tačiau, šis teismas turi su valstybės teismu bendra tat,kad kartais bylos laimėjimas pareina ne nuo teisės,bet nuo galėjimo faktą ir teisę įrodyti.

x x

x

Aiškus dalykas,kad lenkai,išprovokuodami Lietuvą,pradėję bylinėtis T.Sąjungoj,turėjo labai plačių užsimojimų.Todėl nereikia aiškinti,kad klausimo susmulkinimas ir jo atsidurimas Hagoje lenkų politikai negali patikti. Tiesa, lenkams nėra pagrindo bijotis Hagoje didelį materialų dalyką pralošti. Bet visas klausimo genezis,visa Vilniaus bylos istorija, su kuria Tarp.Teis.Teismas turės susipažinti,aišku,lenkams negali būti maloni,nes teisės ir teisingumo argumentai yra mūsų pusėje. Klausimas dėl vieno geležinkelio atidarymo,ir tai tik prekių tranzitui,nėra labai svarbus.Į jį galima būtų žiūrėti net pro pirštus,jei jis nebūtų susijęs,nebūtų

išėjęs iš daug sverbesnio ir daug kartų platesnio politinio klausimo.Todėl tranzito klausimo negalima vertinti vien materialine prasme.Jo moralinė bei politinė pusė dabartinėse sąlygpse yra be galo didelė.

Nėra prasmės ir sunku būtų pranašauti,kaip Tarpt.Teismas į jam užduotą klausimą pažiūrės,kaip į jį atsakys.Tačiau mums rodosi,kad šį kartą Lietuva eina su tyra sąžine,tuo tarpu kai ant lenkų sąžinės guli sulaužytų sutarčių,apgavimų ir negražių provokacijų nuodėmės.Valstybių politikai,kalbėdami apie sutartis,dažnai sako:„Pacta sunt servanda". Lietuva šiam dėsniui nėra nusidėjusi.Kas kita yra lenkai.Todėl Hagoje jų atstovams teks akys pakaitinti dėl to,kad jų kraštų politikai ir generolai negerbė tarptautinių sutarčių.Šį dalyką,be abejo,turės įvertinti Tarpt.Teismas.Todėl galutiname rezultate mums rodosi,kad ir blogiausiu atveju,t.y.tuo atveju jei Hagos Teismas pasisakytų už Lentvaravo-Kaišiadorių geležinkelio atidarymą tranzito prekėms,Lietuva vargu daug pralaimėtų materiališkai bei morališkai.Bet mes tikimės,kad Hagos Teismas dalyką išstudijuos objektyviai ir tuo būdu lenkų nekaltai nuskriaustai Lietuvai duos bent moralinę satisfakciją. Šiandie mums vienas dalykas yra aiškus,tas tas,kad lenkai Hagoje jokiu būdu negali laimėti bent dalelės to,ko jų politikai,1927 m.rudenyje pradėję savo ofenzyvę prieš Lietuvą,laimėti tikėjosi.Iš to aišku,kad toli gražu nevisada fiziškai stipresnis galingesniam savo valią primesti,gali jį pavergti.

Jei šį kartą Hagoje net nebandoma Vilniaus klausimo nagrinėti, nemanoma jo visu platumu paliesti,tai todėl,kad visi yra įsitikinę, jog lenkai nenori eiti į jokius nusileidimus bei kompromisus.Todėl Hagon pateko ne Vilniaus klausimas ir painioji Vilniaus likimo byla,bet tik įvairių su lenkais buvusiųjų derybų rezultatas.Jei nebūtų buvę įvairių derybų tai Ženevoje,tai Karaliaučiuje bei Lugano,

negalėtų,formaliai į dalykus žiūrint,dabar būti tranzito klausimas Tarptautinio Teisingumo Teisme.Kitas dalykas,ar Lietuvai šiuo metu yra naudingiau,ar ne,kad ilgų ir labai sunkių,bet iš esmės,visai nevaisingų derybų su lenkais rezultatas yra atsidūręs Hagoje.

1931 m.rugsėjo 18d. prasidėjo Hagos Tribunolo sesija,kur buvo svarstoma ir lietuvių-lenkų tranzito byla.Iš Lietuvos,kaipo tautinis teisėjas išvažiavo pris.adv.Stašinskis, kaipo vyriausybės agentas - mūsų įgaliotas ministeris Vokietijai Sidzikauskas ir Lietuvos vyriausybės advokatas Mandelštamas.

Hagos Tribunolo posėdy Lietuvos vyriausybės agentas Sidzikauskas visų pirmas išnagrinėjo Lietuvos pasižadėjimus,kurie liečia tarptautinį tranzitą ir ypač jis buvo stostojęs ties Barcelonos tranzito laisvės konvencijos 7 str. ir Klaipėdos konvencijos 3 str. III priedu. Jis įrodo,kad Lietuvos vyriausybė rezervavo sau teisę neduoti laisvo perėjimo geležinkeliais transportuoti į ir iš Lenkijos tol,kol truks teriotorialinis ginčas tarp dviejų valstybių.Toliaus Sidzikauskas nurodė ~~kurią~~ datą ir aplinkybes,kuriomis buvo hutrauktas susisiekimas kalbamąja geležinkelio linija.Jis paneigė, kad tautų bendruomenei turėtų šiame reikale bendrą interesą,kuri iškėlė aikštėn Dreyfasas,tas savanoriškas Liepojos,Rygos,Karaliaučiaus ir Klaipėdos reikalų gynėjas.Tiktai kai T.S-ga privers Lenkiją laikytis tarptautinės teisės taisyklių ir gerbti sutarčių pasižadėjimus,tik tada Lietuva sutiks pakeisti savo santykius su Lenkija. Savo išvadose Sidzikauskas nurodė,kad 1)T.S-gos T-bos 1927 m. gruodžio 10 d. rezoliucija tiktai rekomenduojama abiem šalim pradėti derybas, 2)ta rezoliucija nepakeičia santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos,santykių,kurie buvo apibūdinti 1922 m.sausio 13d. T. S-gos T-bos rezoliucijoj, 3)pakto 23 (c) straipsnio sudaro tiktai ketinimų programą, 4)Lietuva pasilieka sau taikių represalijų teisę

5) Lietuva turi teisės uždrausti tranzitą,pasiremdama Klaipėdos Konvencijos priedo 3 straipsnio 2 rezervu ir 6) Lietuva,sąryšy su tuo,kad esamos aplinkybės paliečia jos gyvybinius interesus,iškelia aikštėn Barcelonos statuto 7 straipsnį. Baigdamas savo kalbą, Sidzikauskas pažymėjo,kad Lietuva yra įsitikinusi,jog Tribunolas nepaneigs jos teisių.

Lenkijos vyriausybės agentas Mrozovskis pažymėjo,kad,Lietuvai iškėlus T.S-gos T-boj juridinių klausimų prieš trafiko atnaujinimą Kaišiadorių-Lentvaravo geležinkeliu su Lenkija,ta byla buvo perduota svarstyti Hagos Tribunolui. Dabar,tačiau,Lietuva kelianti aikštėn tiktai savo politiką Lenkijos atžvilgiu,norėdama išvengti savo pasižadėjimo,kurį ji prisiėmė,priimdama 1927.XII.10d. T.S-gos rezoliuciją sudaryti su Lenkija gerą susipratimą. Lietuva klaidingai mananti,kad susitarimas su Lenkija galėtų pašalinti tuos klausimus, kuriais abiejų vyriausybių nuomonės skiriasi. Lietuva manantti išvengti savo pasižadėjimo savo pačios valia,kas yra nedaleistina.

Kitame posėdyje Lenkijos agentas Mrozovskis savo kalboj ginčijo Lietuvos represalijų teisę,kad privertus Lenkiją atiduoti Vilnių. Lenkijos teisę į Vilnių pripažinusi Ambasadorių Konferencija ir jei būtų leista priversti kokią valstybę atsisakyti nuo savo teisių,tai,esą,galėtų kilti anarchiją,ir niekoks tarptautinis pasižadėjimas negalėtų galioti.Represalijos esančios priešingos Tautų Sąjungos pakto 11 straipsniui. Lietuvos agento padaryta istorinė expose, kuri turi tikslo motyvuoti Lietuvos politiką,nieko neturinti bendro su šiais grynai juridiniais debatais. Be to,Hagos Tribunolas esąs paklaustas patariamosios nuomonės dėl esamųjų aplinkybių,ir ginčo fazės,įvykusios prieš Tautų Sąjungos Tarybos 1924.XII.10d. rezoliuciją čia negali būti diskutuojamos.Lietuva, pasiremiant ta rezoliucija, Tautų Sąjungos pakto 23 (e) straipsniu

ir Klaipėdos konvencija, privalanti atidaryti trafiką Kaišiadorių-Lentvaravo linija. Tos prievolės esančios aiškios ir neginčijamos, bet Lietuvos pozicija esanti neaiški ir prieštaraujanti ,kas grėsia taikai ir tautų ekonominei priklausomybei,taip reikalingai šiais ekonominės krizės laikais.Taip pat ta pozicija esanti pavojinga ir ateičiai.Savo kalbos pabaigoj Lenkijos agentas pažymėjo,kad Lietuvos vyriausybės exposė esąs persunktas agresijos dvasia prieš Lenkiją.

Tribulo posėdy 1931.IX.21 d. Sidzikauskas atrėmė lenkų ~~xnžx~~ tezę,išeklamas aikštėn naujų argumentų.Jis protestavo prieš lenkų tvirtinimą,kad juridinius debatus jis perkėlęs į politinę sritį. Toliau Sidzikauskas stebisi,kad lenkų agentas iš politinės rekomendacijos susitaikinti padaro Lietuvos vyriausybės juridinį pasižadėjimą. Tas faktas,kad Lietuva, kreipdamasi į T.S-gos Tarybą,pasirėmė Pakto 11 straipsniu,rodo,jog ji nelaikė savęs karo stovy su Lenkija prieš 1927 metų gruodžio 10d. rezoliucijos priėmimą.Jis įrodo,kad lenkų agentas iškraipo gruodžio 10d.rezoliucijos paskutinio abzaco reikšmę.Lenkijos vyriausybės nuomone,tiesioginių derybų rekomendacija primetanti Lietuvos vyriausybei tiesioginę juridinę prievolę pasirašyti su Lenkija konvenciją dėl susisiekimo Kaišadorių-Lentvaravo geležinkelio linija. Sidzikauskas primena analogišką rekomendaciją 1922 m.kovo 3 d. pradėti derybas Briusely,Hymansui pirmininkaujant.Pabrėžęs Pakto 23 (c)straipsnio genezę,Lietuvos agentas smulkmeniškai išnagrinėjo Klaipėdos konvenciją 2 str. III priedą. Jis nupasakojo kalbamojo straipsnio diskusijų istoriją pažymėdamas,kad šis straipsnis išbraukia geležinkelio trafiką.Sidzikauskas pareiškė,kad Lietuvos ir Lenkijos politiniai santykiai, numatyti Klaipėdos Konvencijos 3 str. III priedo,tebeegzistuoja ir iki šiol.Baigdamas, Sidzikauskas primena,kad Lenkija,nepasirašydama

fakultatyvinės klauzulės dėl tarptautinio teismo jurisdikcijos priėmimo,ką Lietuva yra jau seniai padariusi,nedavė galimumo Lietuvai ja pasinaudoti.Jis reikalauja,kad būtų atitaisyta netiesa ir kad,gindamas šią bylą,jis prisideda prie tarptautinės teisės progreso ir teisės pergalės.

Lietuvos vyriausybės advokatas tarėjas prof.Mandelstam paaiškino taikių represalijų reikšmę ir pabrėžė,kad Lietuvos vyriausybė nepaliečia Lenkijos teisės,bet tik interesus.Jis pateisina Lietuvos vyriausybės atsisakymą nusilenkti Ambasadorių Konferencijos sprendimui ir tame atsisakyme jis nemato pasikėsinimo prieš nusistovėjusią juridinę tvarką.Mandelstam tvirtina,kad Lietuva teisėtai naudojasi tarptautinės teisės ginklu.

IX.22 d. Hagos tarptautinio tribunolo posėdy kalbėjo Lenkijos Vyriausybės agentas Mrozovskis. Jis,tarp kitko,pabrėžė,kad geležinkelio klausimo nesą galima atskirti nuo trafiko upėmis.Jis taip pat pabrėžė,kad po Tautų Sąjungos Tarybos 1927 metų gruodžio 10d. rezoliucijos lietuvių-lenkų santykiai radikališkai pasikeitė.Į Klaipėdos konvencijos 3 straipsnio III priedą jis žiūri kaipo į pirmą žingsnį prie susitaikinimo,kuris buvę ~~xxxxxx~~ tęsiamas toliau gruodžio 10 d. rezoliucijoj. Mrozovskis pabrėžė suvereniškas Lenkijos teises į Vilnių į Gardiną ir,bendrai,neigia konflikto tarp Lietuvos ir Lenkijos buvimą, nes Ambasadorių Konferencija galutinai nustačiusi Lietuvos Lenkijos sieną.Jo nuomone,Lietuva esanti užsiangažavusi ne tik derėtis,bet ir sudaryti atitinkamus konvencijas su Lenkija. Baigdamas agentas pasigyrė,kad Lenkija padėjusi apginti Lietuvos nepriklausomybę. Kad padarius didensio įspudžio teisėjams jis iškėlė aikštėn tariamąjį Lietuvos kariuomenės bendradarbiavimą su Sovietų kariuomene per Lenkijos Sovietų Rusijos karą.

Ko galima laukti iš Hagos?

Ko galima laukti lietuvių-lenkų bylos reikale iš Tarptautinio Hagos Tribunolo, kurio patariamosios nuomonės Tautų Sąjungos Taryba dėl tranzito nutarė atsiklausti?

Be abejo, tai yra labai svarbus klausimas. Yra didelis dalykas kad gryno politinio pobūdžio ginčas tarptautinėje arenoje iš techniškos vagos yra išimtis ir vėl įkeltas į politinę plotmę. Tautų Sąjungos Taryba turi galvoje tiek 1927.XII.10d. rezoliucuija, tiek vėliau priimtus nutarimus, kuriais einant, lietuvių-lenkų derybose nėra liečiami tie politiniai klausimai, dėl kurių abi šalys turi skirtingas savo pažiūras. Tas turėta galvoje ir atsiklausaint Tarptautinio Teismo patariamosios nuomonės. Yra klausiama, ar Lietuva dabartinėse politinėse apystovose privalo atidaryti trafikui Kaišiadorių Lentvaravo geležinkelio liniją, ar ne? Tai ir visas klausimas. Rodos Lietuvos užsienio politikai bus didelis pliusas, kai nepolitinėje Hagos instancijoje bus labai geros progos plačiai ir objektyviai nušviesti visą mūsų bylą su lenkais.

Klausimas, koks gali būti Hagos atsakymas? Tas atsakymas gali būti teigiamas arba neigiamas. Jei jis bus neigiamas, tai mums beliks tik pasidžiaugti. Jei atsakymas būtų teigiamas, tai būtų svarbu nustatyti, kokiose sąlygose Lietuva privalėtų tą geležinkelį atidaryti, pav. kokias privalės lenkai duoti garantijas Vilniaus klausimo išrišimui. Be to, svarbu išaiškinti ir kas turi teisės to atidarymo reikalauti. Apskritai imant, klausimui nuėjus į Hagą, yra padarytas didelis žingsnis, aiškinti mūsų ginčas su lenkais. Bet, dar, turbūt, daug metų mums teks vesti savo nekruviną kovą su lenkais, kol prieisime prie šiokių tokių rezultatų. Dabar betgi bus gera proga nepartinėje tarptautinėje instancijoje mūsų teises plačiai išdėstyti ir pagrįsti. Politiškoje Tautų Sąjungos įstaigoje tai buvo jau

gana sunku padaryti.

Tarptautinio Teismo autoritetu ir objektyvumu reikia pasitikėti. Negalima a priori sakyti,kad Hagos Teismas spręstų didesniųjų naudai.

x x

x

Grįžtant prie to, kas auksčiau sakyta, matom, jog Taurptautinis Teismas bylos nespręs,o tik atsakys į Tautų Sąjungos Tarybos ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ pastatytus klausimus. Bylą galutinai spręs tiktai Tautų Sąjungos Taryba. Tačiau suprantama,kad Tarptautinio Teismo atsakymas turės sprendžiamos įtakos ir į Tautų Sąjungos Tarybos nuomonę. Taryba prisidės prie Tarptautinio Teismo nuomonės.

Koks bebūtų Tarptautinio Teismo ir Tarybos sprendimas,mūsų atsakymas gali būti tik vienas: kas sulaužė pasirašytą Suvalkų sutartį, kas smurtu užgrobė svetimą sostinę ir svetimą teritoriją,kas ir šiandien nenustoja vartojęs smurto, tas nutraukė susisiekimą,suardė visus normalius ryšius ir tik jis vienas atsako už susisiekimo nebuvimą.

Jei Tautų Sąjunga nori atstatyti normalius santykius, nori, kad čia susitvarkytų susisiekimas,tranzitas, tai privalo pradėti nuo pamatų, iš kurių visos blogybės išdygo ir kurių nepataisius, negalima nieko taisyti, būtent, nuo Suvalkų sutarties ir Želigovskio smurto. O jei T.Sąjunga šito negali ar nenori padaryti,tai tegu tyli ir į dalykus, kurių ji nepajėgia, nesikiša. Be reikalo stengiamasis mažinti Lentvaravo-Kaišiadorių geležinkelio linijos reikšmę, lygiai, kaip ir kitų kelių. Tie keliai gali būti labai ~~xxxxxx~~ svarbus. Jie gali būti svarbiausieji pasaulyje. Bet kol

už tų kelių sėdi smurtininkai ir laiko okupavę Lietuvos žemės, Lietuva tais keliais negali palaikyti normalaus susisiekimo, nors jie būtų svarbiausieji.

Gerai
Red. A. Jarcevo
. XII. 1971.

L i t e r a t u r a :

I/ Schuekimg-Wehrberg.Die Satzumgen des Voelkerbundes I92I

2/ Niemeyers,Zeitschrift fuer Internationales Recht XXXIX Band/I929

3 Zeitschrift fuer Volkerrecht BAND XIV
Der Litauische-russische Freumdschafts-und Neutralitaetsvertrag und die Wilnafrage im Lichte des Voelkerrechts.

4/Der Volekerbund.Ziele,Organisation un Taetigkeit
Dr.A Krause

5/Tarptautinės teisės kursas Prof.A.Jaščenka.

6/Tautų Sąjungos Susiekimo Komisijos raportas."Lietuvod-Aidas" I9 Nr.I93I

7.Lietuvių-Lenkų ginčas.Užsienių Reikalų Ministerijos leid. I92I